

Sprawozdanie z warsztatów „Workshop on the Estimation of International Migration in Europe: Issues, Models and Assessment”, Southampton, 28–30 września 2005

W dniach 28–30 września 2005 r. na Uniwersytecie w Southampton (Wielka Brytania) odbyły się warsztaty pod tytułem „Workshop on the Estimation of International Migration in Europe: Issues, Models and Assessment”, poświęcone różnym aspektom ilościowych analiz migracji międzynarodowych w Europie. Organizatorami były: Southampton Statistical Sciences Research Institute (S3RI) oraz Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute (NIDI) z Hagi. Warsztaty zostały sfinansowane w ramach sieci *Research Training Network*, utworzonej w 2002 roku przez osiem wiodących instytutów demograficznych w Europie za środki Komisji Europejskiej (Piąty Program Ramowy) i koordynowanej przez Max Planck Institute for Demographic Research (MPIDR) z Rostocku. Uczestnictwo w konferencji było na podstawie zaproszeń dla starszych specjalistów oraz na podstawie konkursu referatów dla osób przed doktoratem, lub tuż po nim. Naukowcy z Polski byli najliczniej reprezentowaną grupą narodową po Anglikach i Holendrach.

Warsztaty adresowane były do specjalistów z całej Europy zajmujących się ilościowymi analizami migracji międzynarodowych na poziomie makro, a w szczególności danymi statystycznymi dotyczącymi migracji oraz modelowaniem i prognozowaniem tego zjawiska. Podstawową przesłanką zorganizowania takiego spotkania była konstatacja, że „choć migracje międzynarodowe są obecnie głównym elementem zmiany demograficznej w wielu krajach Europy, kształtowanie się wzorców leżących u ich podstaw pozostaje w znacznej mierze nieznane”¹. Celami warsztatów były więc: „[...] identyfikacja najważniejszych różnic między krajami europejskimi z punktu widzenia danych migracyjnych, opracowanie modeli, które pozwalałyby na przewyżczenie tych różnic i niedostatków danych, ocena oszacowań uzyskanych przy użyciu różnych modeli oraz opracowanie narzędzi do prognozowania wzorców migracji”². Program warsztatów obejmował pięć sesji tematycznych, poświęconych kolejno problemom związanym z danymi, różnym podejściami teoretycznym do modelowania migracji, oszacowaniom wielkości przepływów migracyjnych w Europie, analizie przepływów azylantów (*asylum-seekers*) oraz prognozowaniu migracji. Sesjom przewodniczyli prof. Frans Willekens, dyrektor NIDI, oraz dr James Raymer z S3RI.

Pierwsza sesja, poświęcona danym o migracjach, składała się z czterech referatów. Dwa z nich prezentowały prace wykonane w ramach europejskiego projektu THESIM (*Towards Harmonised European Statistics on International Migration*), mającego na celu stworzenie wytycznych dla harmonizacji procesów zbierania danych dotyczących migracji oraz wykorzystywanych definicji. Referat Doroty Kupiszewskiej i Beaty Nowok ze Środkoeuropejskiego Forum Badań Migracyjnych w Warszawie (ŚFBM) pod tytułem

¹ Cytat ze strony warsztatów «www.s3ri.soton.ac.uk/events/2005/migrationworkshop.php», wersja z 31.12.2005, tłumaczenie Autora.

² Idem.

Comparability of statistics on international migration flows in the European Union poświęcony był porównaniu danych o migracjach w poszczególnych krajach Unii Europejskiej. W pracy Autorki zwróciły uwagę na różnice w wielkościach rejestrowanych przepływów migracyjnych między krajami wysyłającymi a przyjmującymi migrantów, wynikające między innymi ze stosowania różnych definicji. Drugi referat, również autorstwa Beaty Nowok, zatytułowany *Evolution of international migration statistics in selected Central European countries: Collection methods, concepts and international comparability* przedstawił szczegóły dotyczące danych migracyjnych w pięciu krajach Europy Środkowej (w Czechach, Polsce, Słowacji, Słowenii i na Węgrzech).

W tej samej sesji przedstawiona została również praca Alessio Cangiano z Uniwersytetu „La Sapienza” w Rzymie, zatytułowana *The measurement of international migrations in Southern European host-countries: New evidence from national data sources*. Referat poświęcony był pomiarowi imigracji w krajach Europy Południowej w kontekście przeprowadzanych tam programów „regularyzacji” statusu nielegalnych imigrantów. Marina Manke z wiedeńskiego biura IOM – Międzynarodowej Organizacji do spraw Migracji zaprezentowała materiał pt. *Information flows between sending and receiving countries: Migration-related data from Central and Eastern Europe and its role in present European and international harmonization efforts*. Jej praca poświęcona była z kolei w znacznej mierze danym dotyczącym przepływów ludności dostępnym w krajach byłego ZSRR oraz ich porównaniu z odpowiednimi danymi zbieranymi w krajach Europy Zachodniej.

Druga sesja, dotycząca modelowania migracji, również zawierała cztery referaty. Frans Willekens z NIDI przedstawił kompleksowy wykład na ten temat, zatytułowany *Models of migration: Observations and judgment*. W materiale zaprezentowana została próba unifikacji różnych perspektyw dotyczących modelowania migracji: modeli probabilistycznych opartych na liczebnościach zdarzeń, prawdopodobieństwach (proporcjach) oraz współczynnikach demograficznych (miarach ryzyka). Modele wielostanowe wykorzystywane są tu do oszacowania czasu przebywania w poszczególnych stanach oraz prawdopodobieństw przejścia między nimi. Podkreślona została też rola subiektywnej wiedzy eksperckiej (*expert judgment*) i omówione zostały oparte na niej formalne techniki prognozowania.

Pozostałe trzy referaty w tej sesji dotyczyły konkretnych zagadnień związanych z modelowaniem migracji. Dwa spośród nich poświęcone były szacowaniu rzeczywistych wielkości przepływów, z wykorzystaniem modeli grawitacyjnych (Michel Poulain i Luc Dal z Katolickiego Uniwersytetu w Louvain, *Are gravity models still useful for analysing migration?*), lub w oparciu o metody bayesowskie (Jon Forster, John W. “Mac” McDonald i Peter W. F. Smith z Uniwersytetu w Southampton, *Bayesian estimation of migration flows*). Wątek bayesowski obecny był również w kolejnym referacie z tej sesji, autorstwa Petera Congdon z *Queen Mary University of London*, poświęconym modelowaniu rozkładu natężenia migracji według wieku migrantów (*Bayesian modelling of migration age schedules between Scotland and England: A comparison of the Rogers-Castro parameter-based approach and a completely nonparametric random effects approach*).

W trzeciej sesji, poświęconej empirycznym wynikom modelowania przepływów ludności zaprezentowano trzy referaty. James Raymer, w prezentacji pt. *Obtaining an overall picture of population movement in the European Union*, pokazał wstępne wyniki modelowania migracji według kraju pochodzenia, kraju docelowego oraz wieku migrantów dla dwudziestu ośmiu krajów europejskich (UE, Islandii, Norwegii i Szwajcarii). Marek

Kupiszewski i Dorota Kupiszewska ze ŚFBM zaprezentowali swój autorski wielopoziomowy i wielostanowy model prognostyczny MULTIPOLES, zaprojektowany w celu jak najlepszego uwzględnienia migracji międzynarodowych i międzyregionalnych (referat pt. *A revision of a traditional multiregional model to better capture the consequences of international migration: The MULTIPOLES – MULTIstate POPulation model for multiLEvel Systems and its applications*). Dla pokazanej prognozy ludności dla dwunastu krajów środkowoeuropejskich na lata 1999–2024, błędy *ex-post* dla okresu 1999–2004 okazały się niższe, niż w przypadku innych analogicznych prognoz z końca XX stulecia (np. prognozy Eurostat-u). W trzecim wystąpieniu Phil Rees z Uniwersytetu w Leeds pokazał oszacowania migracji międzynarodowych dla regionów Zjednoczonego Królestwa w przekroju według grup etnicznych, oraz ich zastosowanie w projekcji struktury etnicznej ludności do 2020 roku (referat pt. *Estimating international migration at regional scale for ethnic groups in the U.K.*).

Na czwartą sesję, dotyczącą przepływów azylantów, składały się dwa wystąpienia. W referacie zatytułowanym *A cohort-based approach of the asylum process*, Rob van der Erf z NIDI pokazał zalety i ograniczenia stosowania podejścia kohortowego w analizie procesu ubiegania się o azyl oraz decyzji administracyjnych w tym zakresie. Aby to podejście mogło być w pełni wykorzystane, konieczna jest harmonizacja procedur azylowych w Europie, bez której nie można myśleć o międzynarodowej porównywalności danych dotyczących tego obszaru przepływów migracyjnych. Leo van Wissen z Uniwersytetu w Groningen oraz Roel Jennissen z Centrum Badań i Dokumentacji (WODC) Ministerstwa Sprawiedliwości Holandii zaprezentowali referat pt. *A simple method for inferring substitution and generation from gross flows: An application to statistics on asylum seekers in Europe*. Autorzy zaprezentowali w nim metodę dezagregacji wielkości przepływów azylantów w celu wyodrębnienia dwóch efektów: „generacyjnego”, mierzącego zmiany natężenia łącznego napływu azylantów do Europy, oraz „substytucyjnego”, mierzącego zmiany rozkładu liczby składanych aplikacji o azyl według kraju docelowego.

W ostatniej piątej sesji, poświęconej prognozowaniu migracji, przedstawione zostały trzy referaty. Roel Jennissen z WODC pokazał wyniki badań dotyczących użyteczności stosowania wskaźników makroekonomicznych dla prognozowania migracji netto w krajach ‘starej’ UE-15 (referat pt. *Are macro-economic indicators a suitable basis for net international migration forecasts in the EU 15?*). Dla większości krajów, poza Europą Południową, dość dobrymi predyktorami okazały się być różnice PKB *per capita* oraz stopy bezrobocia. Następnie Joop de Beer z NIDI przedstawił całościowy wykład na temat prognozowania migracji, zatytułowany *Forecasting international migration*. Autor zasugerował, w miarę możliwości i dostępności danych, badanie przepływów (raczej niż migracji netto) oraz ich dezagregację na przepływy obywateli i cudzoziemców oraz migracje według typu (przepływy siły roboczej, migracje związane z nauką, zakładaniem / łąčeniem rodziny, itp.). Podkreślone zostało również znaczenie prognozowania opartego na argumentacji eksperckiej, w przeciwieństwie do mechanicznych ekstrapolacji trendów. W ostatnim wystąpieniu, Jakub Bijak ze ŚFBM w referacie pt. *Bayesian methods in international migration forecasting* zaproponował zastosowanie do prognozowania migracji w Europie metod bayesowskich, jako *explicite* uwzględniających w modelach zarówno kwestię niepewności, jak i subiektywne opinie eksperckie.

W podsumowaniu warsztatów oraz dyskusji, najbardziej istotne okazało się kilka elementów związanych z ilościowymi badaniami migracji międzynarodowych. Po pierwsze, podkreślone zostało kluczowe znaczenie kwestii jakości oraz międzynarodowej

porównywalności danych o migracjach oraz wynikająca stąd konieczność harmonizacji sposobów zbierania danych oraz stosowanych definicji we wszystkich krajach członkowskich Unii Europejskiej. Po drugie, jako że pojedyncze źródła danych są niekompletne i niespójne, analizy migracji na poziomie makro powinny opierać się o modelowane oszacowania przepływów na podstawie różnych źródeł, a nie o surową informację statystyczną. Po trzecie, modele i prognozy powinny uwzględniać problem niepewności oraz *explicite* odnosić się do uwzględnianej w ich założeniach subiektywnej wiedzy eksperckiej.

Wyniki badań zaprezentowanych w trakcie warsztatów zamieszczone zostały w przygotowywanej do druku książce pod redakcją F. J. Willekensa oraz J. Raymera, złożonej do wydawnictwa John Wiley & Sons pod koniec 2005 roku. Szczegółowe informacje o warsztatach (streszczenia referatów, prezentacje) zamieszczone zostały na stronie: www.s3ri.soton.ac.uk/events/2005/migrationworkshop.php (stan na dzień 31 grudnia 2005 r.). Teksty czterech wystąpień przygotowanych w Środkowoeuropejskim Forum Badań Migracyjnych dostępne są jako CEFMR Working Papers na stronie ośrodka: www.cefmr.pan.pl

Jakub Bijak